

‘Ik hield veel van je vader,’ zei Vitali, zonder antwoord te geven op mijn vraag, ‘ook al spotte hij er altijd mee dat ik officier en cavalerist was. Maar hij had waarschijnlijk gelijk. Ik houd ook van jou,’ ging hij verder, ‘en voor je vertrek wil ik je één ding zeggen. Neem het ter harte.’

Ik wist niet wat Vitali me wilde vertellen: in mijn houding tegenover hem was nooit plaats geweest voor de gedachte dat hij zich voor mij zou kunnen interesseren en mij ook maar iets zou kunnen adviseren; hij ging altijd tekeer tegen mijn onbegrip of mijn liefde voor gesprekken over

abstracte thema's waar ik volgens hem geen benul van had; op een keer kreeg hij zowat tranen in de ogen van het lachen toen ik hem zei dat ik Stirner en Kropotkin had gelezen, en een andere keer schudde hij treurig zijn hoofd toen hij hoorde van mijn voorliefde voor het werk van Victor Hugo. Hij liet zich minachtend uit over die man met, zoals hij het uitdrukte, de manier van doen van een brandweerman, de ziel van een sentimenteel gansje en de hoogdravendheid van een Russische telegrafist.

'Luister,' zei Vitali. 'Je zult de komende tijd veel smerigheid te zien krijgen. Je zult zien hoe mensen gedood worden, opgehangen, doodgeschoten. Dat alles is niet nieuw, niet belangrijk en zelfs niet erg interessant. Maar één ding wil ik je adviseren: word nooit een overtuigd mens, trek geen conclusies, redeneer niet en probeer zo eenvoudig mogelijk te zijn. En vergeet niet dat het grootste geluk op aarde erin bestaat te denken dat je toch iets hebt begrepen van het leven om je heen. Je zult niet werkelijk begrijpen, je zult alleen maar de indruk hebben dat je begrijpt. Wanneer je er enige tijd later aan terugdenkt, zul je inzien dat je het verkeerd begrepen hebt. En na nog een jaar of twee zul je zien dat je je ook de tweede keer vergist hebt. En zo verder tot in het oneindige. En toch is dat het belangrijkste en het meest interessante van het leven.'

'Goed,' zei ik, 'maar wat is de zin van die voortdurende vergissingen?'

'De zin?' vroeg Vitali verbaasd. 'De zin bestaat niet, en die hoeft ook helemaal niet te bestaan.'

'Dat kan niet. Er is toch een wet van doelmatigheid.'

'Nee, mijn jongen, zin – dat is een fictie, en doelmatig-

heid is ook een fictie. Kijk: als je een aantal verschijnselen neemt en die analyseert, dan zul je zien dat er bepaalde krachten zijn die de beweging ervan sturen; maar het begrip “zin” zal noch in die krachten noch in die bewegingen voorkomen. Neem nu een of ander historisch feit, dat lang van tevoren strategisch gepland en voorbereid is en dat een heel bepaald doel heeft. Je zult zien dat die daad, als het gaat om het bereiken van enkel en alleen dat doel, geen zin heeft omdat er tegelijkertijd en kennelijk door dezelfde oorzaken andere gebeurtenissen hebben plaatsgevonden, die geenszins voorzien waren en die alles volledig veranderd hebben.’

Hij keek naar me; we liepen tussen twee rijen bomen, en het was zo donker dat ik nauwelijks zijn gezicht zag.

‘Het woord “zin”,’ vervolgde Vitali, ‘zou alleen dan geen fictie zijn wanneer we met zekerheid zouden weten dat als wij op een bepaalde manier handelen, daar dan beslist deze en geen andere resultaten uit voortkomen. Als dat zelfs in de primitieve, mechanische wetenschappen, met hun welomschreven taken en omstandigheden, niet altijd blijkt op te gaan, hoe wil je dan dat geldig is op het gebied van de maatschappelijke verhoudingen, waarvan wij de aard niet begrijpen, of op het gebied van de individuele psychologie, waarvan de wetten ons nauwelijks bekend zijn? Er bestaat geen zin, mijn beste Kolja.’

‘En de zin van het leven dan?’

Vitali bleef plotseling stokstijf staan. Het was helemaal donker, door de bladeren van de bomen was de hemel nauwelijks te zien. De drukkere gedeelten van het park en de stad lagen ver beneden ons; links stak de met sparren be-

dekte Romanovberg blauw tegen de hemel af. Hij leek me blauw, ook al zou hij in het donker eigenlijk zwart moeten lijken. Ik zag hem gewoonlijk echter overdag, wanneer hij werkelijk blauwachtig was, en die avond gebruikte ik mijn gezichtsvermogen alleen maar om me de contouren van de berg beter te herinneren, en die blauwe kleur was al vastgelegd in mijn verbeelding, in weerwil van kleur- en perspectiefwetten. De lucht was heel zuiver en fris; en opnieuw hoorde ik duidelijker dan anders, zoals altijd in de stilte, een verre en langgerekte klank, die in de hoogte wegstierf.

‘De zin van het leven?’ herhaalde Vitali treurig. Ik meende tranen in zijn stem te horen maar kon het niet geloven; ik had altijd gedacht dat deze moedige en onverschillige man geen tranen kende.

‘Ik heb een kameraad gehad die me ook naar de zin van het leven vroeg,’ zei Vitali, ‘voordat hij zichzelf doodschoot. Het was een heel goede kameraad van me, een heel goede kameraad,’ zei hij, steeds het woord ‘kameraad’ herhalend en er als het ware troost in vindend dat dit woord na zoveel jaar nog net zo klonk als toen en nu weerklonk in de onbeweeglijke lucht van het lege park. ‘Hij was student, en ik cadet. Hij vroeg steeds: “Waartoe die afschuwelijke zinloosheid van het bestaan, dat besef dat als ik op hoge leeftijd sterf en op mijn sterfbed iedereen weerzin inboezem, dat dat dan goed is – waartoe? Waarom moet ik daar allemaal op wachten? De dood ontlopen we immers toch niet, Vitali, begrijp je dat? Er is geen redding. Geen redding!”’ Vitali schreeuwde nu. “Waartoe”, ging hij verder, “zou je ingenieur worden, of advocaat, of schrijver, of officier, waartoe die vernederin-

gen, die schande, die gemeenheid en lafheid?” Ik zei hem toen dat je ook buiten die vragen om kon bestaan: leef, eet je biefstukken, zoen je minnaressen, treur over de ontrouw van vrouwen en wees gelukkig. En God behoeft je ervoor je af te vragen waarvoor je dat allemaal doet. Maar hij geloofde me niet, hij heeft zichzelf doodgeschoten. En nu vraag jij me naar de zin van het leven. Ik kan je geen antwoord geven. Ik weet het niet.’

Die dag kwamen we heel laat thuis; en toen het slaperige dienstmeisje ons op het terras thee had gebracht, keek Vitali naar zijn glas, hield het omhoog, keek door de vloeistof naar het elektrische lampje en lachte lang, zonder een woord te zeggen. Vervolgens mompelde hij spottend: ‘De zin van het leven!’ – en plots werd hij nors en somber en ging zonder mij goedenacht te wensen naar bed.